

Lesbrief bij workshop Componeren in de klas

Introductie

Deze lesbrief is gemaakt ter ondersteuning van het project *Componeren in de klas*. De methode *Componeren in de klas* bestaat uit drie workshops gegeven door musici van Het Brabants Orkest en een eindpresentatie. In de workshops creëren leerlingen muzikaal materiaal door het doen van spelletjes en door het krijgen van gerichte opdrachten. Met het ontstane materiaal maken de kinderen onder leiding van de workshopleider een eigen compositie.

In deze lesbrief is een aantal lessen ter ondersteuning van de workshops opgenomen. Deze kunnen door de docent zelf worden gegeven. In de lesbrief staan de momenten aangegeven waarop de musici van Het Brabants Orkest met de leerlingen zullen werken. Voor de workshops levert Het Brabants Orkest een kist met instrumenten, waarmee de leerlingen muziek mogen maken. Uiteraard stellen we het op prijs als kinderen voor de workshops een eigen instrument meenemen als ze dat bespelen.

Als docent wordt van u verwacht dat u bij de workshops van de musici betrokken blijft. In veel gevallen zult u uw aandacht over twee groepen moeten verdelen. In eerste instantie kunt u met de introductieoefeningen van een van de groepen gewoon meedoen. Zodra de compositie gestalte gaat krijgen, kunt u de musici ondersteunen door bijvoorbeeld leerlingen te helpen met de opdrachten in subgroepjes. Houd hierover steeds contact met de musicus. U bent uiteraard zelf het beste in staat te beoordelen in welke groep uw aanwezigheid het meest gewenst is.

In de bijlagen vindt u extra informatie ter ondersteuning van de lessen.

Het digitale werkboekje (te downloaden op de site) kan op meerdere manieren gebruikt worden. Leerlingen kunnen dit individueel of in teams invullen aan de computer of op papier. Als de papieren versie wordt gebruikt, is het handig om er rekening mee te houden dat er in het boekje geknipt en geplakt moet worden. Er kan ook voor gekozen worden het digitale boekje klassikaal in te vullen bijvoorbeeld op het digibord. De keuze hierin is geheel te bepalen door de school zelf. Op de website van Het Brabants Orkest [www.brabantsorkest.nl/maak kennis met het orkest/componeren in de klas](http://www.brabantsorkest.nl/maak-kennis-met-het-orkest/componeren-in-de-klas) vindt u de verschillende onderdelen waarnaar in deze lesbrief wordt verwezen.

In de bijlage van deze lesbrief zit ook een evaluatieformulier voor de leerkracht. Dit graag na het project invullen en terugsturen naar Het Brabants orkest. De leerlingen krijgen ook een evaluatieformulier, deze zit in het digitale werkboekje.

Ik wens u veel plezier met de lessen en de workshops.

Adeline van Campen

Les I Het symfonieorkest 45 minuten

gegeven door de docent

doel van de les:

De leerlingen kunnen aangeven wat ze al weten van klassieke muziek.

De leerlingen weten hoe een symfonieorkest in elkaar zit.

vorm: uitleg over het symfonieorkest

benodigdheden: digibord met boxen om geluidsfragment te laten horen.

website: [www.brabantsorkest/maak kennis met het orkest/educatie/componeren in de klas](http://www.brabantsorkest/maak-kennis-met-het-orkest/educatie/componeren-in-de-klas)

Bijlage I, digitaal werkboek te downloaden via de website

Uitleg over opzet van de workshops

Vertel de leerlingen dat ze met een musicus uit Het Brabants Orkest een compositie gaan maken en deze ook gaan uitvoeren.

Als ouders welkom zijn bij de uitvoering van de compositie, laat de leerlingen hen dan vast uitnodigen.

Vraag de leerlingen die zelf een instrument bespelen, dit mee te nemen naar school als de musici komen.

Voor de workshops wordt de klas meestal verdeeld in twee groepen. Zorg ervoor dat de verdeling al klaar is voordat de workshop begint en houd daarbij rekening met de verdeling van de instrumentalisten over de twee groepen.

Het symfonieorkest

Ga naar de bovengenoemde website van Het Brabants Orkest en ga naar het onderdeel luistervoorbeelden.

Laat de leerlingen kort de volgende fragmenten horen en vraag waar ze de muziek van kennen:

- Harry Potter (fragment 1)
- Efteling (fragment 2)
- Champions League (fragment 3)
- een bekende ringtone (fragment 4)
- hetzelfde door een orkest (fragment 5)

Leg uit dat deze muziek wordt gespeeld door een symfonieorkest, behalve fragment 4

De instrumenten (bijlage I)

Welke instrumenten zitten in het symfonieorkest? Kunnen de leerlingen instrumenten opnoemen? Kom aan de hand van manier van bespelen tot de

verdeling strijkinstrumenten, blaasinstrumenten (houtblazers, koperblazers) en slagwerk.

Opdracht 1 uit het digitale werkboekje kan nu gemaakt worden in de door u gekozen werkvorm (individueel, gezamenlijk/ digitaal of analoog).

Leg de functie van de dirigent uit: tempo aangeven, hoe gespeeld moet worden, dynamiek, en repeteren met het orkest. Zie voor informatie bijlage 1. Op de website onder het kopje partituur kunt u de leerlingen een partituur laten zien.

De dirigent

Laat een van de leerlingen de dirigent spelen voor de klas.

Groep 5-6

Zij mogen vrij aangeven met bijvoorbeeld: beginnen en stoppen, zacht en hard, snel en langzaam. Er kan voor gekozen worden om de leerlingen die gedirigeerd worden ritme-instrumenten te geven, zingen, het maken van body sounds of door klappen, op de tafels tikken enz. Het dirigeren kan gedaan worden door:

- Handen open en dichtklappen (beginnen en stoppen)
- Snel of langzaam met de handen bewegen
- Armen ver uit elkaar is luid spelen, armen dicht bij elkaar is zacht spelen.

Groep 7-8

Zij kunnen het begin van tacteren (de maat slaan) leren. In de bijlage 2 is grafisch weergegeven hoe de dirigent zijn hand beweegt in de lucht. Begin met de drieslag (three-four time) en de vierslag (four-four time). Als dit heel goed gaat, kan de tweeslag (two-two time) ook geoefend worden. Als het tacteren van de verschillende slagen goed gaat, kan de vijfslag (quick tempo) toegevoegd worden, dit is een echte uitdaging!

Wie komt de workshop geven?

Bekijk de instrumenten op de website van Het Brabants Orkest. www.brabantsorkest.nl – klik over de verschillende instrumenten in de orkestplattegrond, van sommige instrumentalisten is een filmpje te zien.

Vertel de leerlingen wie er komen van Het Brabants Orkest en welk instrument ze bespelen.

Waar zitten deze mensen in het orkest? Kijk op [www.brabantsorkest.nl/maak kennis met het orkest](http://www.brabantsorkest.nl/maak-kennis-met-het-orkest) en zoek naar de musicus die in de klas komt.

Opdracht 2 uit het digitale werkboekje kan nu gemaakt worden in de door u gekozen werkvorm.

Workshop I 75 minuten

workshop I gegeven door musicus van Het Brabants Orkest

doel: De leerlingen ontdekken hun eigen muzikale creativiteit.

vorm: werkvorm Componeren in de klas

benodigdheden: instrumentenkist van Het Brabants Orkest, eventueel eigen instrumenten van leerlingen

voorbereiding: stoelen staan in een ruime kring zodat de leerlingen zich goed kunnen bewegen. De banken staan aan de kant.

Tijdens de eerste workshop staat een aantal elementen centraal.

Er zal een kennismaking plaatsvinden tussen de musici en de leerlingen. Hierbij wordt het voor de leerlingen duidelijk wat de musici komen doen en wat ze van de leerlingen verwachten.

In de workshop wordt ook een warming up gedaan waarin verschillende elementen van muziek voorbij komen. Dit kan bijvoorbeeld over zacht en luid, snel en langzaam, maar ook over dirigeren gaan.

Bovendien worden de verschillende bouwstenen van het stuk langzaam geïntroduceerd. Tijdens de warming up tasten de musici de mogelijkheden van de verschillende leerlingen af.

De docent

Zet van te voren de stoelen in een kring klaar zodat er meteen begonnen kan worden. Bovendien wordt er van u verwacht dat u betrokken bent bij de workshop en de musici helpt waar dat nodig is. De leiding blijft echter bij de musici, zij zullen aangeven waar ze hulp bij nodig hebben.

Les 2 Samen muziek maken 15 minuten

gegeven door de docent

doel: De leerlingen hebben ervaring en weten wat het is om samen muziek te maken in een symfonieorkest.

vorm: Bekijken van het filmfragment *De geboorte van een concert*, even terugkijken op de vorige workshop.

benodigdheden:

[www.brabantsorkest/maak kennis met het orkest/educatie/componeren in de klas](http://www.brabantsorkest/maak-kennis-met-het-orkest/educatie/componeren-in-de-klas), digibord, bijlage 3 werkblad en antwoordmodel

Bij het filmfragment hoort een werkblad voor de leerlingen dat ze tijdens het kijken en luisteren invullen. Zie voor het werkblad en het antwoordmodel bijlage 3. Na afloop worden de vragen van het werkblad besproken.

De opdrachten 3, 4 en 5 uit het digitale werkboek kunnen nu gemaakt worden in de door u gekozen werkvorm.

Hebben jullie daar nog vragen over? Stel ze dan de volgende keer aan de musicus.

Workshop 2 75 minuten

workshop 2 gegeven door musicus van Het Brabants Orkest

doel: De leerlingen kunnen een begin van een compositie maken door het ordenen en aanvullen van de elementen van workshop 1

vorm: werkvorm *Componeren in de klas*

benodigdheden: instrumentenkist van Het Brabants Orkest, eventueel eigen instrumenten van leerlingen

voorbereiding: stoelen staan in een ruime kring zodat de leerlingen zich goed kunnen bewegen. De banken staan aan de kant.

In de tweede workshop gaan de musici samen met de leerlingen aan de slag met de bouwstenen om een muziekstuk te maken. Het is een geleid creatief proces door de musici. Het zal van de klas afhangen in hoeverre de leerlingen worden vrijgelaten in het proces van het componeren. Het uiteindelijke doel is een goede uitvoering geven van het eigengemaakte stuk zodat de leerlingen een goed gevoel overhouden aan het project. Tijdens de workshop zullen de musici steeds refereren aan hun eigen orkestpraktijk.

De docent

Ook voor deze workshop is het fijn als de stoelen van tevoren in een kring klaarstaan zodat de musici meteen aan de slag kunnen.

Opdracht 6 uit het digitale werkboekje kan nu gemaakt worden in de door u gekozen werkvorm.

Les 3 Het publiek 45 minuten

gegeven door de docent

doel: De leerlingen kunnen de verschillende elementen van samen musiceren in beeld brengen.

vorm: creatieve opdracht, maak een affiche voor het eigen concert

benodigdheden: A-3 vellen, materiaal naar eigen inzicht

De leerlingen maken een eigen poster om publiek voor hun concert te werven. Dat doet een echt symfonieorkest immers ook, zonder publiek geen concert.

Heeft de compositie al een titel? Die moet er op. Bedenk wat er nog meer voor informatie op het affiche moet. (plaats, tijd, dag, uitvoerenden)

Maak het affiche zo mooi mogelijk, want daarna mag deze op de website van Het Brabants Orkest geplaatst worden. Hier kunnen andere kinderen de poster van uw klas bekijken, en uw leerlingen die van andere klassen.

Workshop 3 75 minuten

workshop 3 gegeven door musicus van Het Brabants Orkest

doel: De leerlingen kunnen de creatieve ideeën uit de eerste en tweede workshop ordenen en aanvullen tot de compositie klaar is.

De leerlingen kunnen de compositie uitvoeren.

vorm: werkvorm *Componeren in de klas*, concertpresentatie

benodigdheden: instrumentenkist van Het Brabants Orkest, eventueel eigen instrumenten van leerlingen, facultatief: dvd-opname apparaat

voorbereiding: stoelen staan in een ruime kring zodat de leerlingen zich goed kunnen bewegen. De banken staan aan de kant.

De plaats van de uitvoering moet zijn ingericht. Voor de instrumentenkisten moeten tafels klaarstaan. Hierop kunnen de instrumenten worden uitgepakt, door de leerlingen voor uitvoering worden meegenomen en voorzichtig weer worden teruggelegd. Als er geen tafels kunnen worden geregeld is er wellicht een andere oplossing te bedenken.

Eventueel wordt nog een generale repetitie gehouden op de plaats van de uitvoering

Er moet nog een keer worden gerepeteerd. Dat doet het orkest immers ook. In deze laatste workshop wordt er samen met de musici naar de uitvoering toegewerkt. De compositie is voor het grootste gedeelte klaar. In deze workshop worden als het nodig is nog kleine aanpassingen gemaakt en voor de rest wordt het stuk samen met de leerlingen geoefend zodat het uitgevoerd kan worden.

Aan het eind van de les of op een later tijdstip vindt een presentatie plaats van de compositie. De uitvoering wordt door de leerkracht opgenomen. Stuur de opnames en foto's naar Het Brabants Orkest (zie de Afsluiting) zodat die op de website kunnen worden geplaatst.

Afsluiting

Verwerking. De gemaakte foto's, opnames en affiches mogen worden opgestuurd naar Het Brabants Orkest. Deze zullen dan op de website van Het Brabants Orkest worden geplaatst. Hier kunt u ook al een fotocollage van componeren in de klas bekijken. Ga naar www.brabantsorkest.nl, klik op 'maak kennis met het orkest, vervolgens op educatie en daar het blokje 'componeren in de klas'.

In de bijlage vindt u een evaluatieformulier voor docenten.

Vorm: Evaluatieformulieren, foto's, opnamen en affiches.

Benodigdheden: E-mail: Adeline.vanCampen@brabantsorkest.nl

Adres: Het Brabants Orkest, Antwoordnummer 10127, 5600 VB Eindhoven.

Opdracht 7 van het digitale werkboekje kan nu gemaakt worden in de door u gekozen werkvorm.

Deze opdracht is een evaluatieformulier voor de leerlingen over dit project.

Graag blijft Het Brabants Orkest op de hoogte van de bevindingen van de leerlingen. Daarom vragen we aan u of u een paar digitale werkboekjes van de leerlingen naar ons toe zou willen sturen zodat wij inzicht hebben in de bevindingen van de leerlingen. Aan de hand van de evaluatieformulieren kunnen wij ons project blijven verbeteren.

Lesmateriaal

Website

www.brabantsorkest.nl

[www.brabantsorkest/maak kennis met het symfonieorkest/educatie/componeren in de klas](http://www.brabantsorkest/maak-kennis-met-het-symfonieorkest/educatie/componeren-in-de-klas)

Digitaal werkboek: dit boekje is te vinden op de website als u op de linkjes in het werkboek klikt (of ctr klikt afhankelijk van de wordversie) dan linkt het bestand naar de website van Het Brabants Orkest

Wat kunt u op de site vinden:

lesbrief

digitaal werkboekje

luistervoorbeelden

partituur

film: De geboorte van een concert

Lesbrief

Bijlage 1

bestemd voor leraar

onderwerp: Het symfonieorkest

Bijlage 2

tacteeschema (dirigeerbewegingen)

Bijlage 3

vragenlijst en antwoordmodel bij de film

Bijlage 4

evaluatieformulier docenten

Instrumentenkist

Het Brabants Orkest neemt een kist met instrumenten mee

Het Brabants Orkest

Adeline van Campen

040-2655 681

adeline.vancampen@brabantsorkest.nl

Bijlage I

Het symfonieorkest

Het symfonieorkest bestaat uit verschillende soorten instrumenten: strijkinstrumenten, houtblazers, koperblazers en slagwerk. Dat is dus anders dan bijv een harmonieorkest waarin alleen hout- en koperblazers en slagwerk zitten.

Al die instrumenten uit het symfonieorkest klinken anders omdat op een andere manier de toon op het instrument wordt gemaakt. Zo klinkt een toon die wordt gespeeld op een fluit heel anders dan een toon van dezelfde toonhoogte gespeeld op bijvoorbeeld een viool of een hobo. Behalve een eigen klankkleur heeft een instrument ook een eigen toonbereik. Sommige instrumenten spelen alleen hoge tonen, andere juist lage, weer andere zitten daar tussenin. Toonbereik en toonkleur zijn bepalend geweest voor de ontwikkeling van het orkest. Er was immers behoefte aan zoveel mogelijk kleuren en toonhoogten. Geleidelijk aan kwam in de geschiedenis een combinatie tot stand van drie groepen: strijkinstrumenten, blaasinstrumenten en slaginstrumenten. Deze instrumenten vormden het symfonieorkest.

Strijkinstrumenten worden aangestreeken met een strijkstok. Door dat strijken worden de snaren in trilling gebracht. Hoe dunner en strakker de snaar en hoe kleiner de klankkast van het instrument, des te hoger de toon. Er bestaat er een hele familie van strijkinstrumenten: de viool, de altviool, de cello en de contrabas. De viool is het hoogste, de contrabas de laagste.

Blaasinstrumenten bestaan uit een buis met daarin een luchtkolom. Sommige blaasinstrumenten zijn van hout en andere van koper. De **houten** blaasinstrumenten zijn de fluit, hobo, klarinet en fagot.

De **koperen** blaasinstrumenten bestaan uit een opgerolde metalen buis die uitloopt in een wijde beker. Met ventielen of verschuifbare buizen kan de luchtkolom korter of langer worden gemaakt, waardoor de toonhoogte verandert. Tot deze groep behoren de hoorn, trompet, trombone en tuba. De laatste groep, **de slaginstrumenten**, zorgen voornamelijk voor het ritme in de muziek, als ook voor de versterking van andere instrumenten. Onder deze groep nemen de **pauken** de voornaamste plaats in.

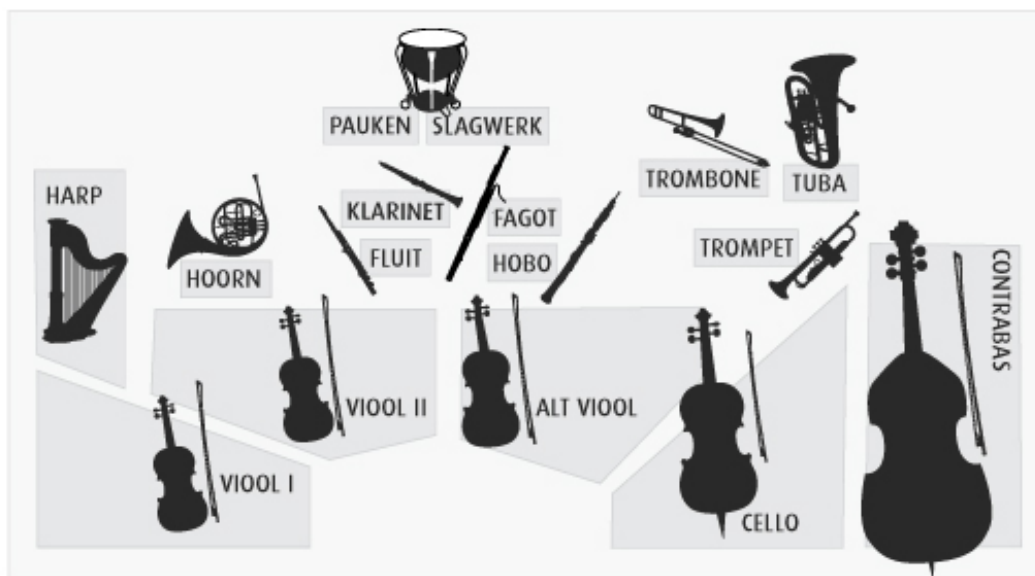
informatie over de dirigent:

Een dirigent is de leider van een orkest, koor of ander muziekgezelschap. Het leiden van het orkest zelf wordt directie genoemd. Een dirigent leidt de repetities en de uitvoeringen voor publiek en beslist hoe een compositie gespeeld en/of gezongen wordt, de zogenaamde interpretatie. Een dirigent houdt zich niet alleen bezig met het aangeven van de maat en het tempo, maar is vooral bezig met het aangeven hoe de muziek moet worden gespeeld, hoe

het moet klinken en wat het moet uitdrukken: is het vrolijk, zelig, boos, spannend. De dirigent moet iedereen uit een orkest of koor er toe brengen op de manier te spelen zoals hij het wil horen. Als iedereen maar wat doet klinkt het niet mooi.

De dirigent maakt vaak gebruik van een partituur, een muziekboek waarin de partijen van alle instrumenten en stemmen staan opgeschreven in het notenschrift. Daar staan dan nog allerlei tekens bij die aangeven hoe een stuk gespeeld moet worden. Toch blijft er nog veel over wat de dirigent zelf moet bedenken, en zo kan hij iedere keer weer voor een unieke uitvoering zorgen. Zo wordt met elke uitvoering van een stuk muziek weer een nieuw stukje kunst gemaakt.

Voor een afbeelding van een partituur zie [www.brabantsorkest.nl/maak kennis met het orkest/ educatie/componeren in de klas](http://www.brabantsorkest.nl/maak%20kennis%20met%20het%20orkest/educatie/componeren%20in%20de%20klas)

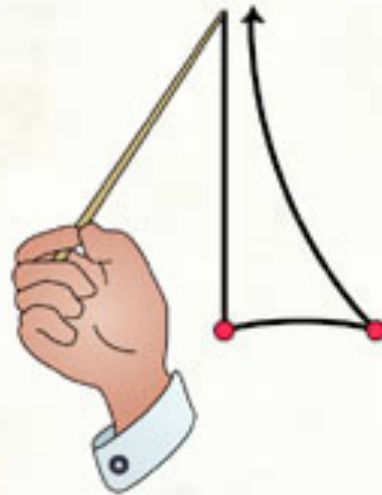
Bijlage 2

Het tacteerschema

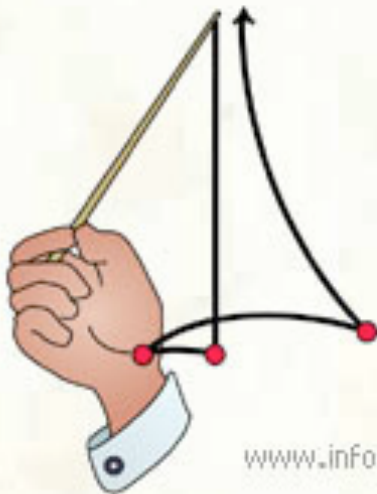
ORCHESTRA CONDUCTOR MOVEMENTS

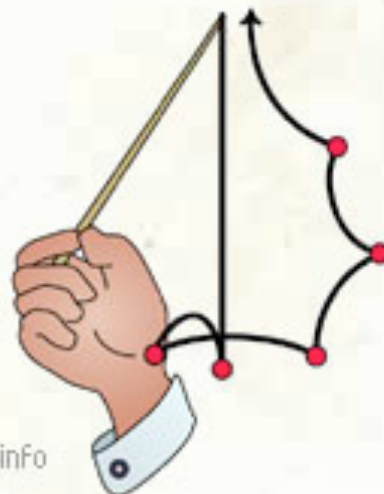
two-two time

three-four time

four-four time

quick tempo

www.infovisual.info

Bijlage 3

Werkblad bij het filmfragment

Vul onderstaande vragen in tijdens het kijken en luisteren van het filmfragment. Sommige vragen kun je direct invullen. Andere vragen kun je gedurende het hele filmfragment invullen.

1. Als eerste gaan het orkest en de mensen daaromheen zich voorbereiden op het concert, wat gebeurt er allemaal in de voorbereiding?
2. Welke instrumenten herken je al allemaal?
3. Waarom vraagt de mevrouw met de viool om stilte? Wat gaan ze doen? Waarom zouden ze dat doen?
4. Wat zijn de taken van de dirigent?
5. Hoe heet de papieren met muziek waar de dirigent van leest?

6. Hoe heet het stuk papier waar alle muzieknoten van de musici op staan?
7. De dirigent heeft een stok in zijn rechterhand, waarom zou een dirigent een stok gebruiken bij het dirigeren?
8. Hoe heten de instrumenten die het meest rechts vooraan van de dirigent zitten?
9. Waarom gaat het orkest op het laatst staan bij het applaus?

Antwoordmodel bij het werkblad

1. Als eerste gaat het orkest en de mensen daaromheen zich voorbereiden, wat gebeurt er allemaal in de voorbereiding?
 - standaards klaarzetten
 - inspelen, warmspelen
 - klaarzetten van de instrumenten
 - klaarzetten van de bladmuziek
 - podium op de juiste hoogte zetten
2. Welke instrumenten herken je al allemaal?
 - alle instrumenten in het symfonieorkest zijn mogelijk
3. Waarom vraagt de mevrouw met de viool om stilte? Wat gaan ze doen?
 - het moet stil zijn omdat het orkest gaat stemmenWaarom zouden ze dat doen?
 - de muziekinstrumenten moeten precies dezelfde tonen kunnen spelen.
4. Wat zijn de taken van de dirigent?
 - aangeven wanneer te beginnen en te stoppen
 - snelheid van de muziek, het tempo
 - volume van de muziek, de dynamiek
 - de interpretatie van de muziek, emotie binnen de muziek
5. Hoe heet het stuk papier waar alle muzieknoten voor de musici op staan?
 - bladmuziek
6. Hoe heet de muziek waar de dirigent van leest?
 - de partituur
7. De dirigent heeft een stok in zijn handen, waarom zou een dirigent een stok gebruiken bij het dirigeren?
 - een symfonieorkest is erg groot, de stok is een soort verlengstuk van de hand. Zo kunnen ook de musici achterin zien wat de dirigent doet.
8. Hoe heten de instrumenten die het meest rechts vooraan van de dirigent zitten?
 - de cello, celli (meervoud)
9. Waarom gaat het orkest op het laatst staan bij het applaus?
 - om het publiek te bedanken voor hun aandacht en te bedanken voor hun applaus

Bijlage 4

Evaluatieformulier docenten

School:

Naam docent:

Klas:

Aantal leerlingen:

Hoe is uw school in aanraking gekomen met *Componeren in de klas*?

Wat vond u van de communicatie tussen de school en Het Brabants Orkest?

Welke musicus is bij u in de klas geweest?

Hoe was de interactie tussen de musicus en de kinderen?

Hoe vond u dat de musicus de kinderen benaderde?

Waren de kinderen geïnteresseerd in de opdracht? Waren ze enthousiast?

Sloot de lessenserie aan op het niveau van de kinderen?

Wat biedt dit lesaanbod meer dan een gewone muziekles?

Wat vond u van de bijbehorende lesbrief?

Hoe vonden de kinderen het werkboekje?

Zijn er nog op- of aanmerkingen, of reacties van de kinderen die je zou willen toevoegen?

Dit evaluatieformulier graag terugsturen naar:

**Het Brabants Orkest
Antwoordnummer 10127
5600 VB Eindhoven**